

## СУЧАСНИЙ СТАН І ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

*О.М.Гаркуша, доктор економічних наук  
Миколаївська облдержадміністрація*

На сучасному етапі розвитку сільського господарства важливою задачею є забезпечення належних обсягів виробництва зерна, яке має вирішальне значення для всього аграрного сектора економіки. Зернове господарство — основа аграрного виробництва, а рівень його розвитку є одним з найважливіших показників стану економіки України (у тому числі Миколаївської області). Перед галуззю постають важливі задачі збільшення урожайності, покращення якості продукції, забезпечення сталого виробництва. Майже на всіх етапах розвитку суспільства виробництво зерна завжди було і нині залишається важливим джерелом багатства країни.

Для одержання більш повного уявлення про зміну валового збору зерна і впливаючих на нього факторів по Миколаївській області в цілому та їх рівні по аграрних підприємствах провідних форм господарювання розглянемо табл.1.

Таблиця 1

### Валовий збір зерна в цілому по Миколаївській області та впливаючі на нього фактори (всі категорії господарств)

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
<b>Факторні</b>									
Площа, тис.га	800,7	603,9	702,3	681,2	627,6	654,4	922,4	943,7	933,1
Урожайність, ц/га	23,7	17,7	21,1	20,4	14,7	17,6	29,5	25,8	27,6
<b>Результативний</b>									
Валовий збір, тис.ц	18990	10693	14842	13874	9210	11542	27182	24301	25742

З наведених у таблиці даних видно, що за останнє дворіччя спостерігається позитивна тенденція як по урожайності зернових культур, так і по валових зборах зерна.

Кінцевою метою будь-якого підприємства, що займається зерновиробництвом, є підвищення економічної ефективності цієї галузі. Основні показники останньої у середньому по всіх категоріях господарств Миколаївської області наведено у табл.2.

Таблиця 2

**Економічна ефективність зерновиробництва в цілому  
по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області**

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
Урожайність, ц/га	23,7	17,7	21,1	20,4	14,7	17,6	29,5	25,8	27,6
Прямі витрати праці на 1 ц зерна, люд.-год.	0,98	1,4	1,19	1,16	1,78	1,47	1,47	0,76	1,12
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн.	10,6	13,8	11,93	15,82	28,18	22	23,39	24,35	23,9
Середня реалізаційна ціна 1 ц, грн.	14,7	12,26	14,53	18,4	40,12	29,26	33,77	28,06	30,9
Прибуток (+), збиток (-) (грн.) в розрахунку на:									
а) 1 ц	4,1	-1,5	2,6	2,58	11,94	7,26	10,38	3,71	7,05
б) 1 га (умовний)	97,2	-26,6	54,9	52,63	175,52	114,1	306,21	95,72	201
Рівень рентабельності, %	38,7	-10,8	21,8	16,3	42,4	29,3	44,4	15,2	29,8
Рентабельність продаж, %	27,9	-9,5	17,9	14,1	29,7	24,9	30,8	13,2	23

Розглядаючи показники ефективності галузі у динаміці по дворіччях, слід вказати, що по одних з них (ціна реалізації 1 ц, прибуток з 1 га і рівень рентабельності) вона підвищується, по других (собівартість реалізації 1 ц зерна) — знижується, по третіх — єдина закономірність в їх зміні відсутня.

При цьому ефективність зерновиробництва в III-му періоді в порівнянні як з I-м, так і з II-м була більш високою. Додатковий прибуток з 1 га становив відповідно 146,1 і 86,9 грн. На кожен одиницю затрат на виробництво та реалізацію зерна було одержано відповідно по 8,0 і 0,5 грн. додаткового прибутку.

Якщо розглянути питому вагу Миколаївщини в загальнодержавних показниках, то можна зробити висновок, що в середньому за 2001-2002 рр. вона була більшою і по площі, і по валовому збору, ніж в обидва попередні дворіччя. При цьому частка області в третьому дворіччі перевищувала рівні як першого, так і другого періодів: за площею — в 1,3 рази, за валовим збором — 1,4 рази. Це свідчить про підвищення ролі досліджуваного регіону в розвитку зерновиробництва країни.

Зернові грають провідну роль в посівах сільськогосподарських культур Миколаївщини. Причому, в останні роки роль зерновиробництва в економіці її аграрних підприємств помітно зростає (про що свідчать дані табл. 3).

Таблиця 3

**Місце зерновиробництва в економіці сільського господарства  
Миколаївської області (всі категорії господарств), %**

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
Питома вага зернових культур в: - площі сільгоспугідь	39,6	29,2	34,4	18,9	31,2	25,1	45,8	89,8	67,8
- витратах праці	20,2	17,9	19,1	19,8	21,5	20,7	41,7	28,5	35,1
- грошовій виручці	56,4	35,8	46,1	47,5	44,7	46,1	64,8	57	60,9

Як бачимо, у зміні наведених у таблиці показників єдиної тенденції немає, але за більшістю з них у середньому за роки третього дворіччя питома вага цієї галузі була більшою, ніж у попередні два, частка зерновиробництва в загальній площі сільгоспугідь регіону в третьому періоді в порівнянні з першим зростає.

майже у 2 рази, у витратах праці — в 1,8 рази, в грошових надходженнях від сільськогосподарської діяльності — в 1,3 рази. Проти другого періоду розміри цих показників збільшилися відповідно в 2,7, 1,7, 1,3 рази.

Вихідним заходом щодо забезпечення високоефективного розвитку зерновиробництва є його оптимальне територіальне розміщення. Серед природно-кліматичних зон Миколаївщини провідні позиції займають Центральна, Північна зони, в яких ця галузь відрізняється більш високою ефективністю.

В обласну програму розвитку зерновиробництва “Миколаївщина — житниця України” в майбутньому необхідно внести деякі зміни (зокрема є сенс у збільшенні площі зернових культур в Арбузинському і Миколаївському районах і зменшенні — в Баштанському і Жовтневому).

Істотного удосконалення потребує структура виробництва продукції зернових культур. В області необхідно зменшити площі озимих і розширити — ярих, насамперед — фуражних. В продовольчій групі доцільно зменшити частку озимої пшениці, розширити посіви зернобобових культур. Більш значні площі зернових повинні займати ячмінь, кукурудза, гречка, просо. На випадок естремальних погодних умов важливою страховою культурою може стати тритікале.

Одним із провідних завдань є прискорення впровадження нових найбільш ефективних сортів та гібридів зернових культур, які повинні раціонально сполучатись один з одним за строками стиглості урожаю.

Для підвищення ефективності зернових господарств вирішальне значення має техніко-технологічна оснащеність зерновиробничих господарств. Пріоритетним напрямком (особливо для дорогої техніки) є створення машинно-технологічних станцій, а також технопарків. В умовах нестачі у господарств власних коштів потребує розширення застосування лізингу та часткової компенсації (з державного бюджету) вартості складної сільгосптехніки вітчизняного виробництва.

Потребує поширення використання прогресивних технологій (насамперед ресурсозберігаючих, ґрунтозахисних). Враховуючи не-

стачу вітчизняних, коштів необхідно розширити обсяги іноземних інвестицій, чому сприятиме створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР).

Держава повинна встановлювати мінімальні граничні ціни на продукцію основних зернових культур — зокрема, пшеницю і ячмінь. Вимагає усунення і понадмірна різниця в цінах на основні продовольчі товари в різних регіонах України.

Найбільш прийнятним варіантом визначення використовуваних у середині окремих виробничих формувань трансфертних цін є їх побудова на основі собівартості проміжної продукції, збільшеної на деякий (єдиний) рівень прибутковості. Для розподілу кінцевих результатів виробничої діяльності агропромислових формувань найбільш прийнятним є одержаний ними понаднормативний прибуток, в основу розподілу якого доцільно покласти його розмір на 1 тону переробленого зерна. В розрахунках сільгосп підприємств, які не мають власних переробних структур, зі своїми партнерами по підкомплексу краще застосовувати ціновий підхід.

В державі доцільно сформувати інтервенційний фонд зерна, розширити застосовування заставних закупок, скоротити бартерну та давальницькі схеми розрахунків, створити і ефективно використовувати повноцінну інфраструктуру продовольчого ринку. Сільгосптоваровиробники повинні мати помітні пільги в оподаткуванні та кредитуванні.

Величина орендної плати за землю має перевищувати розмір земельного податку і бути в межах 2-3% від грошової оцінки ріллі (але не більше половини рентного доходу). Більшого поширення повинен набувати нормативний метод визначення орендної плати за землю (з одночасним встановленням її мінімального розміру). Перспективним є і варіант її визначення залежно від суми отриманого орендарем прибутку (в межах 15-30% його величини). Розмір орендної плати за майно, що використовується як цілісний комплекс, має дорівнювати відсотку, що встановлюється банками на депозитні вклади. Орендна плата за техніку може здійснюватись або за фіксованими ставками, або бути поставленою в залежність від результатів діяльності орендаря. Для забезпе-

чення єдиного по регіону підходу до визначення орендної плати доцільно створювати відповідні державні установи, як це робиться в Нідерландах.

На великих підприємствах, а також в господарствах, які реалізують значну частину продукції за межі регіона, доцільно створювати маркетингові служби. Вони необхідні і на обласних та районних рівнях.

В Україні необхідно організувати ф'ючерсну біржу, яка, крім торгівлі зерном, здійснювала б і його страхування. Доцільним є і проведення аукціонних торгів сільськогосподарською продукцією. Слід активізувати і роботу торгових домів.

Необхідно впровадити такий механізм експорту, коли він здійснюється від імені його виробника, трейдери ж надаватимуть лише агентські послуги. Доцільно заборонити експорт зерна, яке виробляється в кількості, достатній лише для задоволення внутрішнього ринку.